

UDK811.163.4'373.21(497.16)

Izvorni naučni rad

Draško DOŠLJAK (Berane)

Filološki fakultet – Nikšić

drasko.d@t-com.me

MIKROTOPONIMIJA ŠEKULARA

Autor u ovom radu daje rječnik mikrotoponima Šekulara, kao i njihovu motivaciju i tvorbenu analizu. Šekular je predio u Gornjem Polimlju, smješten u slivu Šekularske rijeke, koja se sa desne strane, na osmom kilometru između Andrijevice i Berana, uliva u Lim. Šekular danas administrativno pripada opštini Berane. Naselja Šekulara su: Ulica, Mezgale, Četkovići, Ora(h), Radmuževići, Jašovići, Rmuši (Strane), Bulići, Spalevići, Lazi, Tomovići. Govor Šekulara spada u red starijih novoštokavskih govora, i to onih u kojima se novoštokavsko prenošenje akcenta svodi na ukidanje oksitoneze. Na terenu je ekscerpirano oko 300 mikrotoponima i oni ne odstupaju ni tvorbeno ni semantički od šire zone u koju se Šekular uklapa.

Ključne riječi: *Šekular; crnogorski jezik, onomastika, mikrotoponimija, tvorba, semantika*

Interesovanja za sistematičnija prikupljanja i proučavanja onomastičke građe u Crnoj Gori intenzivirana su u posljednjih nekoliko decenija.¹ U tom periodu prikupljen je jedan dio te građe koji je objavljen u specijalizovanim časopisima i pojedinačnim studijama i monografijama. Predmet ovoga istraživanja je mikrotoponimija Šekulara, kao i njena motivacija i tvorba.

U velikom blagu toponima, hidronima i ostaloj onomastičkoj građi nalaze se neslućene mogućnosti za istraživanje jezika, davnašnjih zbivanja, zatim načina života, gledanja na svijet i mentalitet ljudi naših krajeva kroz razne epohe i njihov odnos prema drugim narodima. Imena, kao posebni slojevi leksike, važno su svjedočanstvo prošlosti različitih etničkih zajednica. Iz imena saznajemo podatke o socijalnom životu, ekonomskim odnosima, političkoj

¹ Opširnije o ovome: Vujović, Novica: „Prilog crnogorskoj onomastičkoj bibliografiji“, *Lingua Montenegrina*: časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja, br. 14, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2014, str. 3–24; Došljak, Draško: „Onomastikon Crne Gore u *Onomatološkim prilogima*“, *Riječ*, br. 1, Filozofski fakultet, Institut za jezik i književnost, Nikšić, 2009, str. 31–43.

i kulturnoj istoriji, prirodnom ambijentu (reljefu), vjerovanjima, mitološkoj i religijskoj svijesti, migracijama, etničkim i kulturnim dodirima. Imena su i najdragocjeniji izvor građe za izučavanje jezika. Na osnovu njih vršimo rekonstrukciju jezika, odnosno njegove prošlosti. Vrlo često su imena usamljena svjedočanstva o izumrlim jezicima, na kojima nemamo pisanih spomenika. Imena mjesta i geografski nazivi su, dakle, veoma važni za istoriju jezika, jer toponimi čuvaju mnoge stare crte koje su iščezle iz jezika (v. Došljak 2009: 31–33).

Šekular je predio u Gornjem Polimlju, smješten u slivu Šekularske rijeke, koja se sa desne strane, na osmom kilometru između Andrijevice i Berana, uliva u Lim. Mirko Barjaktarović (2014: 7–8) navodi granice ovoga predjela: „Ako se pođe od donjeg dela šekularske teritorije, to jest od zapada, s leve strane Rijeke dolazi Balj pa onda, idući istoku: Kostreš, Omora, Prijedolska glava, Bajram kula, Vaganički krši, Bandera, Guri Daš (Dašin krš), Lajkovo brdo, Prčin brijeg, Ostožine, Glođija, Vrtijeljka, Krstac, Šiljak, Javorak, Vito-njin krš, Ržana, Šejkov krš, Jankova glava, Boroza glava, Pešter, Papratnica i Balj, gde se i zatvara (gruba) granica Šekulara“.

Današnja teritorija Šekulara (Dašić 2006: 15) – dužine oko 20 km vazdušne linije, računajući od početne zapadne do krajnje istočne granice (sa Rugovom) i širine 5–10 km (jug – sjever) – čini površinu oko 150 km².

U Svetostefanskoj povelji iz 1314. godine imamo prvi pisani pomen Šekulara. U ovoj povelji, između ostaloga, nalazimo: „Planine Baba i Goz-baba, i Vitricev, i Jelenak, i Čahor, i Dragojlo, a međe im u Belu Vodicu, od Vodice u Krst, (...) iza Dragojla u stenu, **od Šekulara u studenac**, u Modri del, kako spada u Bistricu...“ (istakao – D. D.) (v. Kovačević 1890: 319).

Šekular danas administrativno pripada opštini Berane. Naselja Šekulara su: Ulica, Mezgale, Četkovići, Ora(h), Radmuževići, Jašovići, Rmuši (Strane), Bulići, Spalevići, Lazi, Tomovići. Neki proučavaoci ovih predjela i naselja i Rovca ubrajaju u Šekular, drugi ne, pa smo i mi ovo naselje izdvojili iz istraživanja predjela.

Ulica je staro selo i smatra se začetkom Šekulara. Nalazi se između naselja Mezgala, Četkovića i Orah. U selu žive Dašići, Portići i Rmuši.

Mezgale je selo na desnoj obali Šekularske rijeke. Ono se graniči sa naseljima Četkovići i Ulica. Sredinom 19. vijeka ovdje su živjeli: Grujići, Došovići, Pejčkovići, Mikarići, koji se tada sele u Metohiju. Nešto kasnije se ovdje doseljavaju ljevorečka bratstva: Ljubići, Davidovići i Radevići, a zatim i: Račići, Dujovići, Deletići i Kastratovići. Od starosjedilaca danas imamo nekoliko kuća Portića.

Selo Četkovići se nalazi na blagoj strani iznad Mezgala i Ulice. U selu žive potomci Dašinog pastorka Četka. Od njega su nastala bratstva: Đorovići, Tomovići, Babići i Aleksići.

Selo Ora(h) se nalazi jugoistočno od Ulice i prostire se s obje strane Šekularske rijeke. Stanovnici su: Brakočevići, Labudovići, Ivanovići, Živkovići i Balevići.

Selo Radmuževići se nalazi na strmim stranama Šekulara. U selu žive: Miletići (Maslari), Lekići, Kenjići i Bolevići. Selo Jašovići se nalazi u gornjem toku i sa desne strane Šekularske rijeke. Stanovnici su: Božovići, Jašovići, Matovići, Popovići i Šarići.

Selo Rmuši se nekada nazivalo Strane, a smješteno je ispod Planinice. Stanovnici su Rmuši i Stojanovići.

Šekularsko selo Bulići je smješteno u uglu Spalevičke i Rmuške rijeke. Ranije je selo smatrano dijelom Spalevića. Stanovnici ovoga sela nose prezime Bulić.

Selo Spalevići se nalazi sa lijeve strane Spalevića rijeke na strmim stranama Sjekirice i Brajenice. Stanovnici sela su Spalevići i Bolevići.

Naselje Lazi je smješteno sa lijeve strane Spalevića rijeke. Stanovnici sela su Spalevići i Bolevići.

Između Laza i Potoka sa desne strane Spalevića rijeke smješteno je naselje Tomovići. Stanovnici ovoga sela nose prezimena Tomović i Spalević.

Prema predanju najstariji stanovnici Šekulara bili su Macure. Dr Jovan Erdeljanović (1926: 156) nalazi da su Macure bili vlaškog porijekla, ali svakako rimokatoličke vjere, jer su ovdje živjeli za vrijeme rimske vladavine i nešto docnije, pa su se zatim odselili u Italiju. Poslije odseljavanja Macura, dugo su ovi prostori bili nenaseljeni. Prvi doseljenici sa strane su bili iz Bosne. Oni su se kretali od Bosne preko ondašnjeg Sandžaka i počeli naseljavati Limsku dolinu. U periodu napuštenosti zemlja je skoro sva bila obrasla gustom šumom, te su doseljenici tražili neobrasla zemljišta da bi ih što prije i lakše koristili za obradu. Najprije su došli u selo Mezgale i Četkoviće. Prvi doseljenici su bili srpskog porijekla jer tada je bilo i Latina i Bogumila i slično. Bratstva koja su se doselila u Šekularu su: Drobnjaci, Četkovići, Balevići, Boičić-Bolevići, Portići, Danilovići, Kastratovići, Radevići, Deletići, Ljubići, Dujovići, Davidovići i Račići (v. Dašić 2006).

U podacima koji su sadržani u turskim defterskim popisima iz 1485. godine vidimo da je na prostoru Šekulara živjelo slovensko stanovništvo.

Tabela br. 1: Skadarski defter iz 1485. godine – selo Šekular

Broj kuća	Broj neoženjenih	Broj udovica	Ispendža	Ukupan prihod
30	10	2	1012	7460

U turskom defterskom popisu iz 1485. godine (v. Pullahu 1974: 31–32) nabrojano je trideset domaćinstava u Šekularu. To su: Ilija sin Radičev, Vukota Vukov, Nikola, Marko Radošinov, Đurađ Bogdanov, Radosav, Vukašin Grubačev, Radač Vukosavljev, Božidar Oslavljev, Pokraja Dimitrov, Vinan, Miloje Radosavljev, Petrovdan, Petko, Branko Dmitrov, Dobrašin Đurov, Istrzman Radičev, Radisav Miladinov, Radonja Božanov, Milčin Bežan, Zagorac Brankov, Radisin Vinojev, udovica Velosava, Petar siromah, Mihač Grubačev, Nikola Petrov, Milašin njegov sin, Rajko Oliverov, Mirak Oliverov, Vuksan njegov brat, Dronjak Vinojev, udovica Jela, Živko siromah, Ivan Radičev, Vukman Pribilov, Petar njegov brat, Radak Oliverov, Vukota siromah, Mirak Ivanov, Pava Stepanov, Radosav Vukašinov, Mirko Grupšin.

U Šekularu je, navode Lalević i Protić, (1903: 34) 1903. godine bilo 255 kuća, sa 1619 stanovnika. Stanovnici su svi Šekularci, osim 30 vasojevićkih kuća u Mezgaljama. Šekularci su se ovdje naselili još prije Kosova. Dijele se na manja plemena, kao: Živkovići, Rmuši, Četkovići, Dašići, Jašovići, Radmuži, Vajmeši, itd. Od Vasojevića u Mezgaljama su: Deletići, Kastratovići i Radunovići. U selu ima 5 grobalja: u Mezgaljama, Radmužu, Rmušu, Stranama i kod crkve.

Podaci sa poslijeratnih popisa stanovništva (v. Berane 2012) nedvosmisleno ukazuju da se broj žitelja u Šekularu drastično smanjuje. Proces iseljavanja, najčešće iz ekonomskih razloga, kretali su se prema Vojvodini, Metohiji, Šumadiji, većim crnogorskim gradovima, i sl. Danas se žitelji šekularskih naselja, uglavnom, bave, poljoprivredom i stočarstvom, za što, uz saobraćajnu infrastrukturu, postoje mnogo bolji uslovi nego u ranijim periodima.

Tabela br. 2: Popis stanovništva Šekulara od 1948. do 2011. godine

Selo	Godina popisa							
	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.	2011.
Orah	150	158	170	138	129	113	66	47
Mezgale	386	447	457	406	317	242	195	174
Jašovići	165	165	173	127	90	52	50	49
Spalevići	184	184	180	140	128	51	51	27
Radmuževići	279	287	285	244	194	137	90	74
Ukupno	1164	1076	1092	928	768	543	446	371

Tabela br. 3: Popis domaćinstava Šekulara

	Godina popisa							
Šekular	1948. god.	1953. god.	1961. god.	1971. god.	1981. god.	1991. god.	2003. god.	2011. god.
Domaćinstva	255	298	309	245	196	134	107	74

O porijeklu i nastanku imena Šekular do sada u nauci, pored narodnoga predanja, je dato više mišljenja. Milan Šuffaj (1925: 60) u ovom nazivu vidi trag Arbanasa na ovome području. Nasuprot ovome, Milisav Lutovac (1973: 33) smatra da u samom imenu postoji trag Vlaha stočara, a Špiro Kulišić (1980: 75) je mišljenja da se ovdje prepoznaje miješanje slovenskog sa romanskim stanovništvom. Mirko Barjaktarović (2014: 31–32) navodi da u arbanaškom govoru postoji riječ chekull, u značenju vijek, dok je pridjev od ove imenice chekulior – vjekovni. No, ova imenica nije albanskoga porijekla, već latinskoga. On dalje kaže da je ova imenica u različitim periodima imala značenje vijek, stoljeće, naraštaj, generacija, pagan. Imenica Šekular je nastala u ranijem stoljećima srednjega vijeka, u vrijeme širenja hrišćanstva. Miomir Dašić (2006: 71) smatra da je samo ime Šekular dokaz ne samo njegove prijeslovenske starine, nego i dugog kontinuiteta življenja u ovom reljefom zaklonjenom kraju. Ovo je dokaz da se slovenski preci Šekularaca nijesu naselili na pustoj zemlji, već da su na ovom prostoru zatekli romanizovane starosjedioce Vlahe. Tomislav Bogavac (2013: 12–121) navodi da *šekul-ar* označava nomen agentis, a njegova osnova *šekul-* znači predmet koji se proizvodi, na kome se nešto radi ili se njime trguje. Osnova imena tog predmeta je iz latinskog jezika. Proizvodnja i upotreba tog predmeta su važni, specifični i dominantni za mjesto i okruženje. Taj predmet može biti samo neka od žitarica, konkretno u Šekularu ječam ili raž. Latinsko ime za ječam je *hordeum*, a za raž *secale* (sekale). Aleksandar Loma (2013: 235–236) u monografiji „Toponimija Banjske hrisovulje“ navodi: ШЕКУЛАРИ м. л: вт шекоуларь. Без посебне ознаке ген. множине удвајањем -ъ. И данас планина и крај Шекулар између Андријевице и Велике... Алб. shekullar ‘световњак’... Алб. реч је од лат. *secularis* id.

Smatramo da porijeklo imena Šekular treba tražiti u latinskoj riječi *saeculum*, koja znači svjetovni. Uz sufiks -ar, Šekular(i) bi (up. nazive Đerekari, Štitari, i sl.) mogao, s obzirom na vrijeme nastanka ovoga naziva, označavati mjesto u kojem žive svjetovni, necrkveni ljudi.

Govor Šekulara pripada jugoistočnim crnogorskim govorima, donjopješivačko-bjelopavličko-vasojevičkoj govornoj grani (v. Ćirgić 2017: 138–140). Pored dva silazna – dugi i kratki i dva uzlazna akcenta, takođe kratki i

dugi, prozodijski sistem obuhvata i neakcentovanu dužinu i kratkoću. Dužine se dobro čuvaju i prije i poslije akcenta. U vokalskom sistemu pored pet standardnih vokala imamo i jedan specijalni refleks poluglasnika čija je vrijednost glasa između a i e. Osnovna vrijednost dugoga jata je dvosložna vrijednost *ije*, a kratkoga jata jeste *je*, koje dovodi do jekavskog jotovanja prethodnog suglasnika. Konsonantski sistem ovoga govora se odlikuje postojanjem svih fonema, bez suglasnika *h*, a stabilni su i konsonanti *ś* i *ž*. Ovo su neke od osnovnih fonetskih karakteristika govora Šekulara.

U šekularskim naseljima danas žive stanovnici sljedećih prezimena: Aleksić, Babić, Balević, Božović, Brakočević, Bulić, Davidović, Dašić, Deletić, Đorović, Živković, Kenjić, Kukalj, Labudović, Lekić, Ljubić, Maslar, Matović, Miletić, Nikolić, Pantović, Popović, Portić, Radević, Bolević, Račić, Rmuš, Spalević, Tomović, Šarić.

Prikupljanje i bilježenje onomastičke građe naselja Šekulara smo vršili u ljeto 2017. i proljeće 2018. godine. Među vrijednim i gostoprivnim stanovnicima Šekulara izdvajamo naše informatore: Iliju Đorovića, Lakića Đorovića, dr Petra Rmuša, Zorku Brakočević, Sanju Bulić i Vukadina Božovića. I ovim putem im srdačno zahvaljujemo na spremnosti da doprinesu da onomastikon ovoga predjela bude što potpunije zabilježen.

Skraćenice koje su korišćene u radu: b. = brdo, l. = livada, nj. = njiva, r. = rijeka, kam. = kamenjar, kr. = krš, kom. = komun, zas. = zaseok, p. = put, pl. = planina, pot. = potok, peć. = pećina, iz. = izvor, gr. = groblje, gol. = golet; grč. = grčki; š. = šuma.

Rječnik mikrotoponima

Alăjkovo bŕdo /*Lăjkovo bŕdo*, š., l.; *Âluge*, zas.; *Ârmuși* //*Ŕmuși*, zas.; *Bălj*, b.; *Băračka gòra*, š.; *Bărice*, l., š.; *Bîjeli kŕši*, kr., š.; *Bjêljvine*, l., nj.; *Bljêlošeëvac*, l., nj.; *Bljêlošeëvački pòtok*, pot.; *Bljùšturna râvan*, l.; *Bôleviçi*, zas.; *Bôrja*, š.; *Bôrôva glaâva*, š.; *Brăenîca*, l., š.; *Bŕda rôvačka*, š., l.; *Brêgovi*, nj., l.; *Brîjeg*, l.; *Bròdovi*, l.; *Bûkākurenja*, l., š.; *Bûkur*, l.; *Bûkve*, š.; *Bûliçi*, zas.; *Čŕkvine*, l.; *Čŕvêna pečîna*, peć.; *Čêjov dô*, l., š.; *Čêjôvac*, iz.; *Čûčak*, š.; *Čûčkov bîijeg*, š.; *Čûčak*, kuć.; *Čûkār*, l., š.; *Čûkarîne*, š.; *Čâfa*, š.; *Čêlije*, l., š.; *Čêrānić*, l., š.; *Čêtkoviçi*, zas.; *Čîmburi*, l., š.; *Čûlum*, l.; *Čûnta*, š.; *Dăașîca livăda*, l.; *Divljāk*, l., š.; *Dmîtrova sîjĕna*, kam.; *Dôbra vòda*, iz.; *Dôjkovci*, l.; *Dôlovi*, l.; *Dùbrāva*, zas., š.; *Đêvojačka pečîna*, peć.; *Fîrak* //*Fîrci*, š.; *Glăavîca*, š.; *Glòđîja*, š.; *Gôjkova râvan*, l., š.; *Gòla strâna*, gol.; *Gòleș*, kom., l., š.; *Grăđîna*, š.; *Gròpe*, š.; *Gròtinje*, kam.; *Grùșecka strâna*, š.; *Grùșet*, š.; *Gûsarîca*, pl.; *Gûvno*, l.; *Hăjdûčka vòda* /*Hăjdučîca*, iz.; *Ivānoviça dĭôlina*, l.; *Îvica*, š.; *Îvlja*, l., š.; *Îzvor*, iz.; *Jăčîmovka*, iz.; *Jâla*, š.; *Jânkova glâva*, š.;

Jašovići, zas.; Jävōrak, š.; Jēdovna, š.; Jējēvac, š.; Jēlice, š.; Jēlina strâna, š.; Kăpe, š.; Kēmelj, š.; Kîkin/Kîkin gřob, lok.; Kîsûra, š., kam.; Kōkošinji křš, kam.; Kōnačina, š.; Kōprivna râvan, l.; Kōrita, š.; Kōsmae, š.; Kōstreš, l., nj., br.; Kōstreška strâna, š.; Krăpin lôm, š.; Krëmenjača, š.; Křlje, š.; Křknjāča, š.; Křstac, š.; Křsteljan, š.; Křš, kam.; Krûševlja, š.; Kûkalji, zas.; Kûkâljska dōlina, l.; Kûkâljski vř(h), š.; Kûla / Jânkova glâva, š.; Lăjkovo břdo/Alăjkovo břdo, l., š.; Lâkov křš, kam.; Lănîšta, l., nj.; Lăzi, l.; Lēdna vōda, iz.; Lîjepi dō, l.; Lîsîčin dō, l.; Lîvādica, zas., l.; Lōkve, š., l.; Lôm, š.; Lûčica, š.; Lûčino břdo, š.; Lûka, l., nj.; Mâla Glōđija, š.; Mâraševo gōra, š.; Mârkov lâz, l., š.; Mâslari, zas.; Mâslârski křš, kam.; Măšnički kâtun, l., š.; Mēkōvac, l., š.; Mēōva dōlina, l.; Mēteriz, l.; Mēzgāle, zas.; Mikarića lâz, l., š.; Milonjića dōlina, l.; Milovānova râvan, l.; Mîroevîce, l., š.; Mîrōvo îse, l.; Mōčila, l., š.; Mōdrogûza, l.; Mōkra, l., š.; Mrâmorje, gr.; Mrăzova strâna, š.; Nîzâmski pûrēvi, p.; Obârke, l., š.; Ōmora, š., l.; Ōra(h), zas.; Ōrnîčka glâva, l., š.; Ōvršci, l., nj.; Pădîna, l.; Pălji, š.; Păljava, l., š.; Pântōvače, l.; Pășova vōda, čes.; Përičeva glâvica, š.; Përine strâne, l., š.; Pëšter, l., š., vis.; Pëtrove bäre, l., š.; Piskavac, l., š.; Pîzdîna vōda, iz.; Plăninice, l., š.; Plēce, š.; Plōče, iz.; Pōdno seëla, l., utr.; Pōdrenja, l., š.; Pōljānice, l.; Pōtoci, pot.; Pōtočîne, pot.; Pōtok, pot.; Prësjeja/Prëseka, l., š.; Prëslapa, l., š.; Prîjedo, š.; Prîjedolska glâva, l., š.; Prîpor, l., š.; Prî porska raâvan, l.; Prîsojnjāča, l.; Přlo, utr.; Pûšine, l.; Rădēževîce, l.; Rădmūževîci, zas.; Rădnić rûpa, š.; Rădōčevo břdo, š.; Rădūlov dō, l., š.; Râvan, š.; Râvna řivāda, l.; Râvne gōre, š.; Râvni Grūšet, l., š.; Râvni Ūmac, l., š.; Rëbar, š.; Rëpišta, l., š.; Rîjēka, l., r.; Rîjēka šëkulârška, pl.; Rîve, š.; Rîmuši /Ārmuši, zas.; Rîmūška rîjēka, rij.; Rûnjavac, š.; Rûpa, l. š.; Ržāna, l., š.; Ržāni pōtok, pot.; Sîljēvica, š., l.; Sjëčēna râvan/Šëčēna râvan, l.; Sjëkîra/Šëkîra, l., š.; Sjëkirica/Šëkirica, l., š.; Sjënokos/Šënokos, l., š.; Slătina, l., š.; Spălevîci, zas.; Stăke, l.; Sřijēna, kam.; Stōca, l., nj.; Strânčica, l.; Strâne, l., nj.; Sřrmēnac, paš.; Strûkčić, l.; Stûblo, l., š.; Stûdēnac, iz.; Sûřivan, l., š.; Štăbăr-nica, l.; Šărēni kâmen, kam.; Šëkulârška rîjēka, r.; Šëjkovački křš, kam.; Šëjkovci, š.; Šîljci, kam.; Šipacki pōtok, pot.; Šîpak, š.; Šîpōvica, l., š.; Štrâjbuk, pot.; Šûškălovica, l., š.; Tōčila, l., š.; Tômōve nřive, nj.; Tômōvîci, zas.; Trănje, l.; Trëbljevîne, l.; Třšēvîne, š.; Ūlica, zas.; Ūmac //Ūmčēvi, l., š.; Văgānica, l.; Věljōve rûpe, l., š.; Vîdojeva vōda, iz.; Vîtonjin křš, kam.; Vlăšîc, š.; Vrăcevo, š.; Vrânaic, l.; Vrëla, iz., š.; Vřřijeljka, š.; Vûča râvan, l., š.; Vûkîčēv dō, š.; Vûkmanova râvan, l., š.; Vûšina zăsada, kam.; Zânoga, l.; Zăsada, l.; Zâvor, l., š.; Zâvrš, l., š.; Zēc, l.; Žarevi, š.; Ždrăkovci, nj., š.; Žōljēvica/Žûljēvîce, š.

Toponimi i antroponimi kao dio jezičkoga materijala prenose dragocjene sadržaje onomastičarima, proučavaocima istorije jezika i dijalektologije, geografima, etnologima te predstavljaju pravi pokazatelj opštega socijalnog

položaja naselja i identiteta ljudi određenoga područja. Za jezik kao društvenu kategoriju pomenuta vrsta istraživanja nudi dragocjen izvor saznanja. Nerijetko ti sadržaji pohranjeni u toponimima i antroponimima sežu u daleku starinu. Toponime čovjek stvara, nasljeđuje i mijenja, i najčešće prilikom migracija odnosi u novu sredinu (Šimunović 2009: 265).

Mikrotoponimi apelativnog porijekla

Toponomastička građa Šekulara daje relativan broj apelativa koji su sastavni dio imena ovoga područja. „Apelativno ime uvek ima informativni sadržaj, često veoma bogat (obično nismo svesni koliko smo mnogo kazali o nekom pojmu nazvavši ga npr. ‘naselje’). Prvi korak već je pravljen čim neka apelativna reč lokacionog značenja počne da se upotrebljava bez dopunskih odredbi, kad samo jedan takav pojam ima značaja za određenu sredinu“ (v. Pešikan 1969: 258).

Izdvajamo mikrotoponime apelativnog porijekla:

- do: *Čejov, Lijepi, Lisičin, Radulov, Vukićev, Dolovi*;
- dolina: *Ivanovićeva, Kukaljska, Meova, Milonjića*;
- strana: *Grušecka, Jelina, Kostreška, Mrazova*;
- ravan: *Koprivna, Milovića*;
- rupa: *Radnić, Veljove rupe*;
- lom: *Lom, Krapin*;
- laz: *Markov*;
- luka: *Luka*;
- lokva: *Lokve*.

Ojkonimi

Ova grupa toponima – ojkonimi (grč. *oikos* ‘kuća, stanište’) je u onomastičkom sistemu, pored antroponima, najznačajnija u svakodnevnom životu.

Migracije stanovništva i napuštanje ispitivanoga područja nijesu uticali na gubljenje naziva naselja. Pored ojkonima Šekular, zastupljeni su i: *Ulica, Mezgale, Četkovići, Ora(h), Radmuževići, Jašovići, Rmuši (Strane), Bulići, Spalevići, Lazi i Tomovići*.

Hidronimi

Hidronim je naziv za ime rijeke, jezera, izvora, potoka, i sl., a potiče od grčkog *hydor* – voda + *onim*. Od kolike su važnosti bili rječni nazivi pokazuje

i činjenica da i najstarija nomenklatura plemenskih naziva vodi porijeklo od naziva Rijeka (v. Vujičić 1996: 24–25; Skračić 2011: 104).

Područje Šekulara je bogato vodom. Zapadnom stranom protiče Šekularska Rijeka, na kojoj su izgrađene dvije minihidroelektrane, a na cijelom području ima i dosta potoka, izvora pijaće vode, kaptaža za mjesne vodovode.

Kako će se zvati jedan vodeni tok zavisice od mnogih ekstralingvističkih elemenata: 1. ime može da označava fizička svojstva vode (opis izgleda i osobina same vode); 2. može da označava svojstva korita i osobine okolnog terena; 3. ime može da govori o izgledu većine objekata u blizini; 4. da nosi u sebi nazive okolnih objekata – toponima ili ojkonima, što ukazuje na to da je vodeni tok njima determinisan, po njima imenovan. Imajući u vidu da neki hidronimi nastaju od drugih onima možemo reći da hidronimi, u većini slučajeva, nijesu primarno imenovane onomastičke jedinice. To pitanje samostalnosti i primarnosti u nastajanju imena ne umanjuje značaj hidronima. Naprotiv, na takav način formirani hidronimi predstavljaju malu riznicu. U njima se čuvaju toponimi ili ojkonimi, sa svim svojim jezičkim osobinama koje ih karakterišu, i poslije njihovog eventualnog nestajanja iz govorne upotrebe, poslije preimenovanja ili čak i iščezavanja. Ta činjenica da se u hidronimima čuvaju sve jezičke osobine primarnih onima (ojkonima, toponima, oronima), po kojima su nominovani, predstavlja dragocjenost jer su to veoma važni elementi za etimološka i etimološko-semantička proučavanja (Zvezdana Pavlović 1996: 7–8).

Navodimo sljedeće tipove hidronima:

- 1) Prema antroponimu: *Čejovac, Jaćimovka, Pašova voda, Vidojeva voda*.
- 2) Prema drugim mikrotoponimima: *Bjelševački potok, Ržani potok, Rmuška Rijeka, Šekularska rijeka, Šipački potok*.
- 3) Fizička svojstva vode: *Dobra voda, Ledna voda, Studenac*.

Oronimi

U ovo polje svrstavamo prirodna uzdignuća (oronimi – od grč. *oros* ‘gora’) bez obzira na njihov specifičan karakter. Velike gore su kao i velike rijeke važno i referentno mjesto za rano imenovanje. Kao i veliki vodeni tokovi, tako su i važne i velike gore rano imenovane i zbog toga često neprotumačiva imena (Skračić 2011: 106).

Konfiguracija Šekulara uticala je da pored planinskih visova, imamo i brda, brežuljaka, uzvišenja. To je uslovalo više grupa naziva za njih: prema antroponimu (*Alajkovo/Lajkovo brdo, Čučkov brijeg, Jankova glava, Maraševa gora, Radočevo brdo*), prema spoljašnjem izgledu (*Bregovi, Brijeg, Glavica, Goleš, Kape, Kostreš, Ravne gore, Sjekira, Sjekira/Šekira, Sjekirica/Šekirica*), prema fitonimu (*Borova glava, Javorak, Ržana*), prema zoonimu (*Jejevac*,

Kokošinji krš), prema poljoprivrednom i društvenom životu (*Pešter, Ornička glava, Ržana, Korita, Lazi*).

Fitonimi

Toponimi nastali od naziva za biljke nalaze se na vrlo visokom mjestu po zastupljenosti, što bez sumnje objašnjava mnogo snažniju vezu čovjeka sa prirodom u prošlosti nego danas. U tom toponomastičkom polju (grč. *phyton* 'biljka') potreban je osoben oprez u interpretiranju značenja i motivacije, jer su mnoge biljke koje su bile razlogom za nastanak imena, tijekom vremena, bilo u požarima, bilo na drugi način, nestale... Osoben problem u sistematizaciji predstavlja velik broj toponima koji nijesu dobili ime ni po jednoj konkretnoj biljnoj vrsti, već po nekom od pojmova vezanih uz postojanje zajednice biljaka koju obično nazivamo šumom (Skračić 2011:109–110).

Bogatstvo flore Crne Gore, s jedne strane, i geomorfološka razuđenost teritorije s druge, usloveli su veoma bogatu toponimiju s fitonimskom osnovom. Obimnu građu toponima sa ovom osnovom možemo naći kod Vukića Pulevića i Novice Samardžića (2003). Do tada je ova građa bila oskudno prikupljena i sporadično objavljena.

Kako je u prošlosti izgledao vegetacijski pokrivač na širem prostoru Crne Gore može se prosuđivati na više načina. Najpoznatiji su botanički sudovi, oni koji daju paleobotaničari i fitoekolozi, naročito kad je u pitanju prošlost geološkog trajanja. Ali kad je u pitanju nedavna prošlost, misli se na istorijsko doba, o izgledu vegetacije, uglavnom šuma, orijentacioni podaci mogu se pronaći u putopisima rijetkih posetilaca Crne Gore... Treći metod je preko toponima, koji svojom semantikom „čuvaju“ prilično pouzdane karakteristike šumske flore i vegetacije na konkretnim lokalitetima, i to uglavnom kad su te šume bile u punom razvoju i maksimalnoj pokrovnosti. Isto tako, toponimi su i dragocjeni svjedoci različitih procesa degradacije vegetacije (v. Pulević 2012: 271).

Imenovanje mikrotoponima u Šekularu je motivisano samoniklim drvećem, voćkama, žbunastim rastinjem, biljkama za prehranu ljudi i stoke, žitaricama: *Borova glava, Borja, Bukve, Dubrava, Javorak, Jeliče, Lučino brdo, Kruševlja, Ora(h), Trnje, Podrenja, Šipak, Šipovica, Bljušturna ravan, Ivlja, Koprivna ravan, Repišta, Laništa, Ržana, Ržani potok*.

Zoonimi

Najčešći zoonimi dolaze iz neposrednog ljudskog okruženja i izvod su im nazivi za životinje s kojima su ljudi doslovno živjeli. Ti toponomastički likovi mogu biti indikator stvarne jezične prisutnosti neke etnije na određenom prostoru (Skračić 2011: 110).

Iz ove grupe u Šekularu imamo sljedeće mikrotoponime: *Jejevac*, *Ko-košinji krš*, *Lisičin do*, *Vuča ravan*, *Zec*.

Današnji mikrotoponimi u Šekularu motivisani životinjama – zoonimi (grč. *zoon* ‘životinja’) ne odgovaraju u potpunosti aktuelnom stanju na terenu.² Neki zoonimi u toponomastikonu Šekulara označavaju lokalitete (Ko-košinji krš, Vuč(j)a ravan) na kojima danas, po pričanju informatora, nema ni divlje kokoške ni vukova.

Mikrotoponimi motivisani društvenom djelatnošću čovjeka (kulturni toponimi)

Čovjekova djelatnost sačuvana je i u mikrotoponimiji. Poljoprivredne djelatnosti, zanatstvo, privredne aktivnosti ostavili su tragove u mikrotoponimiji Šekulara: Crkvine, Čelije, Gradina, Guvno, Korita, Kula, Lazi, Mikarića laz, Močila, Mramorje, Ornička glava, Palj, Paljua, Poljanice, Sječena ravan/Šečena ravan, Sjenokos/Šenokos, Točila, Tomove njive, Trebljevine, Vrtijeljka, Vušina zasada.

Strukturna klasifikacija

Sufiksi (produktivni) u građenju mikrotoponima Šekulara su:

- ac: *Bljeloševac*, *Mekovac*, *Piskavac*, *Studenac*, *Čejovac*, *Jejevac*, *Krstac*, *Piskovac*, *Runjavac*, *Strmenac*;
- ač(e) / -ov-ač(e): *Pantovače*;
- ak: *Čučak*, *Divljak*, *Javorak*;
- ar: *Čukar*, *Rebar*;
- eš: *Goleš*, *Kostreš*;
- et: *Grušet*;
- ic(e): *Barice*, *Planinice*;

² Šire o ovoj temi: Pulević, Vukić: Fitonimi i zoonimi u toponimiji Crne Gore, u: Crnogorske onomastičke studije, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, str. 115–169.

-ic(a) / **-avica** / **-ovica** / **-nica** / **-vica**: *Braenica, Glavica, Grusarica, Livadica, lučica, Siljevica, Sjekirica/Šekirica, Šipovica, Šuškalovica, Vaganica, Žoljevica/Željevica*;

-ić: *Vlašić*;

-il(a): *Točila*;

-in(a) : *Gradina*;

-in(e): *Bjeljevine, Crkvine, Čukarine*;

-inj(e): *Grotinje*;

-išť(e): *Lanište*;

-oš: *Tvrdoš*;

-et: *Grušet*.

Prefiksalna tvorba u mikrotoponimiji Šekulara zabilježena je u sljedećim primjerima:

Po-: *Podrinja*;

Pri-: *Prijedo, Pripor, Prisojnjača*;

Za-: *Zanoga, Završ*.

Složeni mikrotoponimi su: *Sjenokos/Šenokos, Radmuževići, Modroguza*.

Dvočlani toponimi su karakteristični po tome što su u funkciji apelativa geografski termini: *Baračka gora, Čučkov brijeg, Jankova glava, Lučino brdo, Ravne gore, Kokošinji krš, Ivanovića dolina, Krapin lom, Lijepi do, Milonjića dolina, Veljove rupe*, i dr.

Mikrotoponimija Šekulara se u potpunosti, i semantički i tvorbeno, uklapa u širu geografsku zonu. Sakupljena građa je neka vrsta onomastičkog albuma u kojem dominiraju mikrotoponimi apelativnog porijekla i oronimi. U strukturi su najfrekventniji jednočlani mikrotoponimi i sufixs-ic(a), a zatim dvočlani gdje su u funkciji apelativa geografski termini.

Literatura

- *Berane – opšta monografija*, (urednik Vukota Babović, i dr.), Berane, 2012.
- Čirgić, Adnan, *Dijalektologija crnogorskog jezika*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2017.
- Došljak, Draško, „Onomastikon Crne Gore u ‘Onomatološkim prilozi-ma’“, *Riječ*, nova serija, br. 1, Nikšić, 2009, str. 31–42.
- Došljak, Draško, *Onomastika Budimlje*, Filozofski fakultet, Nikšić, 2015.
- Kulišić, Špiro, *O etnogenezi Crnogoraca*, Titograd, 1980.
- Ковачевић, Љубомир, *Светостефанска хрисовуља*, Споменик СКА 4, Београд, 1890, у Задужбине Косова, споменици и знамења српског народа, Призрен – Београд, 1987.

- Peco, Asim, *Микротопонимија Подвеležја*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, djела LXX, Сарајево, 1990.
- Pulaha, Selami, *Defteri i regjistrimit të Sanxhakut të Shkodrës i vitit 1485*, Tiranë, 1974.
- Pulević, Vukić i Samardžić, Novica, *Fitonimi i zoonimi u toponimiji Crne Gore*, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2003.
- Pulević, Vukić, *Degradacija vegetacije u toponimiji Crne Gore*, u: Crnogorske onomastičke studije, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012, str. 271–292.
- Pulević, Vukić, *Fitonimi i zoonimi u toponimiji Crne Gore*, u: Crnogorske onomastičke studije, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012, str. 115–169.
- Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj I–IV, JAZU, Zagreb, 1971–1974.
- Skračić, Vladimir, *Toponomastička početnica*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2011.
- Šimunović, Petar, „Toponomastika otoka Brača“, *Brački zbornik* 10, Supe-tar, Golden Markenting, Tehnička knjiga, Zagreb, 1972.
- Šimunović, Petar, *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Golden Markenting, Teh-nička knjiga, Zagreb, 2009.
- Šufflay, Milan, *Srbi i Arbanasi*, Beograd, 1925.
- Vujović, Novica, „Prilog crnogorskoj onomastičkoj bibliografiji“, *Lingua Montenegrina*: časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja, br. 14, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2014, str. 3–24.
- Бакић, Радован, *Горње Полимље: природа, становништво и насеља*, Андријевица (Комови), Филозофски факултет, Никшић, 2005.
- Барјактаровић, Мирко, *Шекулар, етнолошка студија*, ЦАНУ, Подгорица, 2014.
- Богавац, Томислав, „Поријекло и настанак имена Шекулар“, *Токови* 2/2013, Беране, 2013, стр. 117–124.
- Бракочевић, Раде, *Ломни Шекулар*, ауторско издање, Београд, 2013.
- Вешовић, Радослав Јагош, *Племе Васојевићи, у вези са историјом Црне Горе и племенским животом сусједних брда*, Центар за културу, Беране, 2018.
- Дашић, Миомир, *Шекулар и Шекуларци од помена до 1941. године*, ЦАНУ, Подгорица, 2006.
- Ердељановић, Јован, *Стара Црна Гора, насеља и порекло становништва*, Београд, 1926.
- Лалевић, Богдан и Протић, Иван, *Васојевићи у црногорској граници*, СКА, Београд, 1903.

- Лома, Александар, *Топонимија Бањске хрисовуље*, САНУ, Београд, 2013.
- Лутовац, Милисав, *Иванградска (Беранска) котлина*, САНУ, Београд, 1957.
- Лутовац, Милисав, *Симбиозе, племенске трансплантације и спелењавање у неким областима Југославије*, ГЕИ, САНУ, 16–18, Београд, 1973.
- Пешикан, Митар, „Разликовање властитих и апелативних имена“, *Наш језик*, књига XVII, свеска 5, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1969, стр. 257–263.
- Стијовић, Рада, *Говор Горњих Васојевића*, САНУ, Београд, 2007.
- Цицмил-Реметић, Радојка, „Топонимија дурмиторског села Мала Црне Гора“, *Ономатолошки прилози*, XVI, САНУ, Београд, 2003.

Draško DOŠLJAK

MICROTOPONOMY OF SHEKULAR

In this paper, the author provides a dictionary of microtoponymy of Shekular as well as their own formation analysis. Shekular is a district in Upper Polimlje, located in the basin of Shekular's river. On the right side on the eight kilometer between Andrijevića and Berane, Shekular's river pours into the river Lim. Shekular today administratively belongs to the municipality of Berane. The settlements of Shekular are: Ulica, Mezgale, Cetkovici, Ora(h), Radmuzhevici, Jashovici, Rmushi (Strane), Bulici, Spalevici, Lazi and Tomovici. Shekular's speech belongs to older new stokavian speeches especially those in which new stokavian transmission's emphasis is on the elimination of oxytonesis. About 300 microtopons were excerpted in the field and they do not deviate either constructively or semantically from the broader zone into which Shekular fits.

Key words: *Shekular, montenegrin language, onomastics, microtoponymy, formation, semantics*